

een beroemde verzameling

Over Nuenense kisten die 'de Bredase kisten' werden

Op momenten dat een Nederlands museum een werk van Vincent van Gogh aanschafft of als er een nieuw werk van de schilder wordt ontdekt, komen bezoekers van Vincentre met interessante vragen. En vaak horen we dan als gids de vraag of er in Nuenen of omgeving nog een schilderij of tekening van Vincent verborgen kan zijn? Want bij zijn vertrek naar Antwerpen bleven toch heel veel werken van hem in Nuenen achter. Wat is daarmee gebeurd?

Zoals bekend, vatte Vincent in de laatste maanden van 1885 het plan op om Nuenen te verlaten. In begin november heeft hij zijn kamer bij koster Johannes Schafrat naast de H. Clemenskerk opgezegd (lees brief 540)¹. Op 14 november schrijft Vincent in brief 541: "*Nu, in 't ruwe is mijn plan om naar Antwerpen te gaan – hoe of wat, kan ik onmogelijk berekenen vooruit –.*" Maar over de reden voor zijn vertrek is hij duidelijk: "*Dat ik Dinsdag a.s. vertrek zult ge U kunnen begrijpen als ge nagaat vooreerst dat ik er zeer naar verlang – tweedens dat ik hier met mijn werk gevaar heb vast te raken door gebrek aan model, terwijl door de kou 't buiten werken is opgehouden.*" (brief 543 van 20-11-1885).

Hij vertrekt op dinsdag **24 november 1885** uit Nuenen naar de Belgische havenstad aan de Schelde. De schilder laat dan in zijn kamer en op zolder bij koster Johannes Schafrat naast de H. Clemenskerk een gedeelte van zijn Nuenense werken achter. Eenmaal in Antwerpen denkt hij erover om nog wel eens in Nuenen terug te komen. Hij schrijft: "*Weet dat desnoods ik het goed vind om de Maand Maart naar Nuenen te gaan en te zien hoe het daar gesteld is en hoe de mensen zijn en of ik al dan niet model kan krijgen*" (brief

561, 11-2-1886). Maar een aantal werken heeft hij in Nuenen toch al ingepakt en per post naar Antwerpen verstuurd.

Een week voor zijn vertrek heeft hij heeft namelijk bij timmerman Theodorus de Vries een 'koffer' laten maken, 3 pakkisten en 42(!) lijsten. Timmerman De Vries had toen zijn werkplaats schuin tegenover het oude gemeentehuis (nu Vincentre) aan de Berg 34. We kennen zijn notitie voor 'Den Heer van Gogh' uit het kasboek⁽²⁾ van De Vries, gedateerd op **16 november 1885**.

46		
1885	Den Heer van Gogh	
Novemb 16	te goed geschonken uit het woonbureau f 7 06/10	
	1 koffer of his gereedschap	
	21 vnd spullen	1.52
	14 vnd 3/4 vnd van d 14	56
	Wiltom 16 vnd	1.52
	24. latten broek gereedschap	10
	1 koffer	3 00
	B/jack list gemaakt 2240	7.20
	42 lijsten	6 50

Zeer waarschijnlijk waren deze kisten bedoeld om werken goed verpakt te kunnen versturen naar Antwerpen. Een dag later, op 17 november, schrijft Vincent daarover in brief 542: *"Ik neem ook minstens een 40tal raampjes mede van de grootte van die studiekoppen die bij U zijn. En teekengerij en papier zoodat hoe 't me ook gaat, ik altijd wat doen kan."*

In Antwerpen aangekomen, is Vincent op **zaterdag 28 november** naar het Douanekantoor gegaan om daar de zending (schilderspullen, kunstwerken en een aantal lijsten) op te halen. Zo lezen wij in brief 545: *"Van morgen heb ik een heel*

echte wandeling gemaakt in den plasregen, een togt die ten doel had om mijn goed van het douanenkantoor te halen. de verschillende entrepots en hangars aan de kaaien zijn erg mooi."

fabriekszolder

De werken die in Nuenen waren achtergebleven in het huis van koster Schafrat worden niet lang na Vincents vertrek verzameld. Daarbij is ook de tuinman van de familie Van Gogh, Adriaan Rijken en ouderling Gerard Huizing, overbuurman van de familie van Gogh aan de Berg betrokken. Vincent schrijft erover : *"En t'huis – ik weet te goed dat Rijke de tuinman of Husing er de naasten toe zijn, en niet ik, om goed in te pakken en te verzenden. Als ik er was zou ik het doen; er expres voor naar toe reizen – neen – als er minstens 6 paar handen, minstens even goed als de mijnen, tot hun dispositie zijn.–"* (brief 556, 29-1-1886) En een paar dagen later nog een keer: *"Wat het naar Nuenen gaan betreft ook – wil ik wel weten wat ge 't best zoudt vinden.– Maar noodig ben ik er niet – want iemand als de tuinman Rijke b.v. kan minstens even goed als ik het beredderen wat er van inpakken of verzenden te doen zal zijn"* (brief 558, 4-2-1886).

Deze schilderijen en tekeningen worden waarschijnlijk **eind januari, begin februari 1886** in kisten verpakt. Ze worden echter niet naar Vincent verzonden maar opgeslagen op de zolder van de doekstoffenfabriek van Jacobus Begemann aan de Berg 65. Hoeveel kisten dat waren is niet bekend. Het grootste gedeelte van de inhoud werd gevormd door studies waarvan Vincent zelf de waarde waarschijnlijk

niet hoog zal hebben ingeschat. Hij had ze in principe eerder naar Theo kunnen (laten) versturen, maar hij deed dat niet⁽³⁾. Als moeder Van Gogh **eind maart 1886** samen met haar dochter Wil(lemina) naar Breda vertrekt, blijven deze kisten nog bijna een jaar lang liggen op de fabriekszolder van Jacobus Begemann. Pas ongeveer tien maanden later, in **begin 1887**⁽⁴⁾ worden Vincents kunstwerken

vanuit Nuenen in Nuenense kisten naar het eerste adres van moeder Van Gogh in Breda getransporteerd: Van Coothplein (vh. Wapenplein) hoek Nieuwe Ginnekenstraat 2a.

veertien jaar

Na ruim een jaar wordt de huur opgezegd en moeten de Van Goghs dit huis verlaten. In **april 1888** verhuist moeder Van Gogh met Wil van het eerste adres in Breda naar een het nieuwe adres op de Nieuwe Haagdijk. Deze woning was veel krappere dan hun eerste huis. Daarom verzocht moeder de Bredase timmerman/verhuizer Janus Schrauwen een deel van de inboedel tijdelijk voor haar op te slaan in zijn pakhuis, Ginnekenstraat 87. Daar was ook een aantal kisten bij met werken, boeken en prenten van haar zoon Vincent, de schilder. Blijkbaar zagen moeder en dochter Van Gogh de waarde niet in van de kunstwerken die zij in hun bezit hadden. Want toen zij anderhalf jaar later, **eind oktober 1889**, naar Leiden verhuisden, lieten zij het grootste gedeelte van Vincents werken achter bij de timmerman Janus Schrauwen. Zij bekommerden zich in het geheel niet meer om de kisten die zij in bewaring hadden gegeven. En Vincent evenmin... Ze bleven veertien(!) jaar onaangeroerd.

Verhuizer Schrauwen beschouwt de boedel uiteindelijk als zijn eigendom en verpatst de werken van Van Gogh in **1903** aan de Bredase marktkoopman Jan Couvreur. Deze verkoopt de werken her en der tegen spotprijzen. Als hij later ontdekt dat het om een beroemde schilder gaat, probeert hij nog werk terug te kopen, dat inmiddels bij diverse personen terechtgekomen was. Jo(hanna) Bonger, de weduwe van Vincents broer Theo, probeert later om nog veel van Vincents werk terug te verkrijgen maar daarin slaagt zij ten dele. Van veel werken van Van Gogh weten we dat ze uit de beroemde 'Bredase kisten' komen, o.a. de 2e versie van *De aardappeleters*. Maar wij weten ook dat die kisten in feite gewoon Nuenense kisten waren!

Gerard Netten, *Vincentre-gids*

noten:

- (1) voor de brieven van Van Gogh zie de wetenschappelijke website van het Van Gogh Museum in samenwerking met het Huygens Instituut, door Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker: www.vangoghletters.org
- (2) foto uit het fotoarchief van Ton de Brouwer, Nuenen
- (3) Vincent van Gogh Schilderijen 1881 - 1885, Louis van Tilborgh en Marije Vellekoop, Amsterdam 1999, blz. 17
- (4) 'Verloren Vondsten', door Ron Dirven en Kees Wouters, Breda 2003, blz.70